

PROBLEMET MED CENSUR

Jag kan alltså inte se att vi som arbetar på bibliotek har anledning att iaktta någon slags unik ödmjukhet i det vi gör, skriver Jonas Aghed. Snarare tvärtom, vi skulle kunna vara mycket öppnare och mer obesvärade inför omvärlden med hur vi arbetar.

Problemet med censur — enligt gängse lexikaliska förklaringar av begreppet ett förfarande som involverar någon slags förhandsgranskning av kommunikativt eller konstnärligt material och en möjlighet till ingrepp i och förbudande av det — är att den dels styr, begränsar eller helt förhindrar våra möjligheter att hålla oss informerade om hur världen ser ut och förstå varför den ser ut så, dels på samma sätt styr, begränsar eller helt förhindrar våra möjligheter att föra vår uppfattning av och om världen vidare till andra människor.

Men formulerar vi det på det viset ser vi att den censur som utövas, i Sverige och på andra ställen, bara är en liten del av ett större problem. Vill mäktiga intressen styra, begränsa eller förhindra människor från att bilda och yttra sig om världen finns det många fler metoder för det än att syssla med förhandsgranskning och förbud. Fråga Rupert Murdoch, till exempel.

Som privatpersoner kan vi välja att dra oss undan världen och andra människor. Bara ta in de bitar som behagar oss ur det flöde av intryck, information, åsikter, kunskap och kulturella uttryck vi lever i, och inte skicka någonting vidare. Men som yrkesmänniskor angår oss diskussionen om censur och andra metoder för manipulation av människors sinnen med nödvändighet och i högre grad ju mer vi fungerar som relän för nämnda flöde. Informatörer, dagispersonal, lärare, läkare, skolkuratorer, journalister, studievägledare, författare, farmaceuter, politiker, konsulter, sexualupplysare, vetenskapliga experter, finansrådgivare — och bibliotekarier, är exempel på folk som i sina yrkesfunktioner hanterar och har möjlighet att filtrera och styra större eller mindre mängder av information och kunskap, innan andra människor, kanske ett väldigt stort antal andra, får ta del av dem.

Vi som arbetar på bibliotek hör nog (än så länge) till dem som har störst möjligheter att påverka andra människors tillgång till "flödet", sett till hur många människor vi ska vara behjälpliga. Sett genom historien finns det knappast några mäktigare, mer betydelsefulla relän av information, kunskap och så vidare än institutionerna vi bemannar, biblioteken. Pratar vi bara storlek

på den del av "flödet" som reläas har bibliotekens position på senare tid kanske tagits över av webben — och det kan vara därför webben av många beskrivs som ett ofantligt bibliotek: gäller det symbolvärde är det biblioteken som äger. Men det är fortfarande de fysiska biblioteken, med sin skattefinansiering, sina traditioner och sin utbildade personal, som har det största folkliga förtroendet när det gäller informations-, kunskaps- och kulturförmedling. Därför hettan i diskussionen om censur när den kommer in på bibliotekens innehåll och verksamhet, som nu senast, med början i höstas, med utgångspunkt i de tecknade figurerna Tintin och Lilla Hjärtat.

Kanske kan vi uppleva att vår yrkesroll är otacksam. Att arbeta på bibliotek, med allt vad det innebär — exempel är

väl obehövliga i det här forumet — är att befinna sig i en konstant urvalsprocess. Och de val vi behöver göra, i princip dagligen och ofta med så lite tid på oss att vi inte kan basera dem på mer än magkänsla, innebär ofrånkomligen

Men som yrkesmänniskor angår oss diskussionen om censur och andra metoder för manipulation av människors sinnen med nödvändighet och i högre grad ju mer vi fungerar som relän för nämnda flöde.

att vi plockar bitar ur "flödet" och presenterar dem för våra användare på ett sådant sätt att de får en tillrättalagd bild av världen. Vilket i sin tur innebär att vi, om vi gör vårt jobb, faktiskt inte kan undgå att göra oss sårbara för anklagelser om att vi undanhåller vissa relevanta och viktiga bitar av "flödet". Hur vi än styr inköp och verksamhet blir det fel. Författarorganisationer klagar på att vi faller efter för kommersiella intressen om vi köper in för mycket deckare och storsäljare i förhållande till mer experimentell och krävande litteratur, medan kommunpolitiker som vill ha upp besöksiffrorna å sin sida kräver att vi ska "ge folk vad folk vill ha". Frihetliga tänkare säger att vi bedriver moralisk vakthållning om vi begränsar åtkomsten till vissa sajter på webben, småbarnsföräldrar känner sig kränkta om vi inte gör det. Företrädare för tankesmedjor hävdar att vi bedriver politisk indoktrinering om vi inte köper in tillräckligt mycket högerlitteratur. Och som grädde på moset ligger olika mer eller mindre seriösa opinionsbildare på lur för att anklaga oss för att bedriva censur, om vi av politiska eller andra skäl tar bort visst material ur beståndet, eller inte vill införskaffa det.

Likväl, om jag från min skolbibliotekshorisont ska ha en åsikt så är den att svaret på frågan, om hur vi i vår yrkesgärning ska förhålla

oss till risken för att omvärlden uppfattar det som att vi bedriver en otillbörlig filtrering eller styrning av "flödet", inte är så komplicerat. Rättare sagt, det är inte komplicerat alls. Så här ser jag det: För det första, som bibliotekarie måste jag tillsammans med mina arbetskamrater styra innehållet och verksamheten på vårt bibliotek. Någon måste ju uppenbarligen göra det och om inte vi gör det så gör någon eller några andra det. Klagomål får man räkna med, they come with the territory, som amerikanerna säger. För det

För mig innebär detta att jag inte utan speciell anledning, och absolut inte bara på andras kommando, ska släppa fram material som till exempel för fram en historierevisionistisk agenda, som hetsar mot människor med migrationsbakgrund, eller som för ut rasistiska stereotyper till småbarn. Men anta att man på alla andra bibliotek i Sverige också tycker som jag? Föreligger inte då en risk för åsiktsförtryck? Det är tveksamt om man kan säga så. Situationen blir analog med om jag skriver ihop en fin text i ett viktigt ämne

Illustration: "En skribent får ris", dansk satirteckning över den danska censurlagen 1772.
Bearbetning av Martin Persson, 2013. CC0.

andra, folk- och skolbibliotek har alltid från sin tillblivelse haft ett kompensatoriskt uppdrag och de samhälleliga förutsättningarna har tyvärr inte ändrats på ett sådant sätt att vi har anledning att överge det. Hade det inte varit meningen att vi skulle ha jämlikhet som ledstjärna i våra inköps- och verksamhetsprioriteringar hade inte våra bibliotek blivit så populära och respekterade som de är. För det tredje, jag och mina arbetskamrater styr (förhoppningsvis i samförstånd) innehåll och verksamhet på vårt bibliotek, men vi respekterar att andra bibliotek styrs av de som arbetar där. Bättre garanti för mångfald finns knappast, och det här är också en princip som har anor tillbaka till folk- och skolbibliotekens tillblivelse. (Läs om hur ett statligt utskott 1905 sätter sig emot införandet av en auktoriserad inköpskatalog i Magnus Torstenssons kapitel i den nyligen utgivna antologin *Styra eller stödja? Svensk folkbibliotekspolitik under hundra år.*)

men inte lyckas hitta någon som vill publicera den. Har jag rätt att känna mig orättvist behandlad? Kanske. Har jag blivit censurerad? Nej. (Jacob Kimvall har en bra text om detta i Fria Tidningen: www.fria.nu/artikel/94613.)

Jag kan alltså inte se att vi som arbetar på bibliotek har anledning att iaktta någon slags unik ödmjukhet i det vi gör. Snarare tvärtom, vi skulle kunna vara mycket öppnare och mer obesvärade inför omvärlden med hur vi arbetar. Behrang Miri skulle haft kallare nerver inför den första kritikstormen. I efterhand har han fått mycket stöd; hade han inte bett om ursäkt och därmed förlorat i trovärdighet hade han haft jobbet kvar. Vill vi på längre sikt få upp vår lön och status och slippa tilldelas en underordnad position i varenda debatt som rör bibliotekens innehåll och verksamhet, måste vi lära oss att inte gå in i ett psykologiskt underläge varje gång vi utsätts för an-

grepp. Kan Carl Bildt kan vi. (Läs om hur bibliotekarier objektifieras i debatter om bibliotek i Åse Hedemarks avhandling *Det föreställda folkbiblioteket*. Ett färskt exempel har vi i skrivierna om Kulturhusets bibliotek och Tintinalbumen. Hur många av debattinläggen i de stora kvälls- och dagstidningarna kom från bibliotekarier?)

Kanske är jag lite avtrubbad och ser för enkelt på saken. För den som inte vet och orkar lyssna: 2007 på våren föranledde en debattartikel i *Dagens Nyheter* [1], skriven av ett par högerpropagandister på det ungefärliga temat "ungdomar vet inte tillräckligt om kommunismens illdåd och marknadsdemokratins [sic] förtjänster och nu måste skolorna och deras bibliotek ta tag i saken", mig och min dåvarande kollega att skriva en kommentar som togs in i *Biblioteksbladet* 05/2007. (Dagens

Nyheter refuserade.) I vår

korta text förklarade

vi att ingen

skulle komma

och diktera

för oss på vårt

skolbibliotek vilka

skrifter vi skulle ha på

våra hyllor, och speciellt inte om

skrifterna likställde nazism och kommunism. Först

i slutet av sommaren kom en reaktion, men då med besked: först

en debattartikel i *Expressen* med rubriken Bibliotekarierna som

ljuger om kommunismens brott [2], i vilken jag och min kollega

namngavs och nedsvärtades å det grövsta, sedan under nästföljande

två veckor ett väl mallat och koordinerat eko från ett femtontal

borgerliga ledarsidor. Och så en svans av bloggghat och ursinniga

mail till min och min kollegas arbetsplats.

Jag erkänner att mitt självförtroende sviktade ordentligt där och då, men i vårt svar i *Expressen* [3] bad vi inte om ursäkt eller "förtydligade" oss och för varje dag som gick utan att vårt fall togs upp någonstans i media som en reguljär nyhet kändes det bättre. När sedan Forum för levande historia ett par månader senare tackade nej till att släppa in ovan nämnda propagandister i produktionen av materialet till sin kommande kampanj om kommunistiska brott mot mänskligheten, kände jag och min kollega oss relativt återupprättade. Men skitsnack tenderar att leva ett eget liv och självklart är jag sedan dess i både höger- och vänsterkretsar, och för många kollegor, en belastad individ.

2010 gavs så den "invandringskritiska" boken *Världsmästarna* ut och rasister bedrev en kampanj för att få folk- och skolbibliotek att köpa in den. Jag tyckte att det fanns massor av andra böcker jag

behövde bättre och tillsammans med några andra bibliotekarier hamnade jag då på en, möjligen olaglig, lista: affes.wordpress.com/2011/06/29/vakthundarna-pa-vara-bibliotek.

Alla som utövar något av de yrken jag räknar upp ovan, eller andra yrken som involverar informations-, kunskaps-, eller kulturförmedling, eller som rör sig och tar plats som privatpersoner i offentligheten, är med och filtrerar, styr och lägger tillrätta "flödet"; släpper fram vissa att yttra sig och håller tillbaka andra. Den som påstår att hen aldrig påverkar andra människors åtkomst till "flödet" är en hycklare, lika trovärdig som den som säger sig aldrig agera politiskt. För min del vill jag tro att vi som arbetar på bibliotek, så länge vi verkligen arbetar efter målsättningen att stå på de underprivilegier-

ades sida, inte är de första som behöver rannsaka sin inställning till

censur och andra

metoder för

manipulation

av mänskliga

sinnen.

Ett större problem för oss som arbetar på bibliotek att vara medvetna om och prata ihop oss kring hur vi ska se till att de krafter som arbetar för ökad ojämlikhet i samhället — till synes med framgång — inte undergräver vår verksamhet.

Ett större problem för oss

som arbetar på bibliotek att vara medvetna

om och prata ihop oss kring hur vi ska se till att de krafter som arbetar för ökad ojämlikhet i samhället — till synes med framgång — inte undergräver vår verksamhet. Till exempel genom stegvisa privatiseringar av biblioteken. Där har vi verkligen en censur att uppmärksamma: anställda inom den allt större privata sektorn som inte tillåts uttala sig om missförhållanden på sina arbetsplatser, eller om omoraliska eller olagliga handlingar begångna av sina överordnade.

Jonas Aghed

FOTNOTER

- 1) www.dn.se/debatt/ungdomar-har-obefintlig-kunskap-om-kommunism
- 2) www.expressen.se/debatt/bibliotekarierna-som-ljuger-om-kommunismens-brott
- 3) www.expressen.se/debatt/kom-till-oss-och-forelas-kjell-albin